

LIBRIS

This publication has been supported by the
Ministry of Culture of the Czech Republic

We know

MINISTERSTVO
KULTURY

Acest volum a fost publicat cu sprijinul
Ministerului Culturii din Republica Cehă

© Editura EIKON

Editura Eikon este acreditată de **Consiliul Național al Cercetării Științifice
(CNCS)**

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

ISBN 978-606-49-1603-7

DTP: Ada Atănăsoaci

Coperta și conceptul grafic: Rora Paliga

Corector: Larisa Pleșca

Editor: Valentin Ajder

KAREL ČAPEK

R.U.R.
Roboții universali Rossum

Rețeta Makropoulos

Traduceri de Miruna Mocanu și Andrei Săndulescu

E I K O N

București, 2025

În aceeași serie au apărut:

Război cu salamandrele

Fabrica de absolut

Krakatit

Cartea apocrifelor

Viața și opera compozitorului Foltýn

O viață obișnuită

Din viața insectelor; Jocul fatal al iubirii

Meteorul

CUPRINS

R.U.R.

Roboții universali Rossum

9	PERSONAJELE
11	PROLOG
34	ACTUL I
59	ACTUL AL II-LEA
80	ACTUL AL III-LEA

Rețeta Makropoulos

97	CUVÂNT ÎNAINTE
100	PERSONAJELE
101	ACTUL I
123	ACTUL AL II-LEA
145	ACTUL AL III-LEA

- Domin** — în Prolog, aproximativ 38 de ani, înalt, bărbierit
Fabry — de asemenea bărbierit, cu părul bălai și o figură serioasă și blândă
Dr. Gall — un om mărunț, vioi, oacheș, cu mustață neagră
Hallemeier — un gigant, zgomotos, cu o mustață în stil englezesc și părul roșcat
Busman — un evreu gras, chel și miop
Alquist — mai bătrân decât ceilalți, îmbrăcat neglijent, cu părul și barba lungi și cărunte
Helena — foarte elegantă

În cursul acțiunii propriu-zise, toți au cu 10 ani mai mult.
În Prolog, roboții sunt îmbrăcați precum oamenii. Au mișcări sacadate și vorbesc de asemenea sacadat, au fețe inexpressive și privirea fixă. În jocul scenic, au bluze de pânză prinse în talie cu o centură, fiecare având pe piept o plăcuță de alamă inscripționată cu un număr.

Pauză după Prolog și după Actul II.

PROLOG

Biroul central al fabricii Rossum's Universal Robots. Intrarea este la dreapta. Ferestrele de pe peretele din față oferă o vedere către șirurile nesfârșite de clădiri ale fabricii. La stânga, se află încă o cameră, a directorului.

Domin stă pe un scaun rotativ la biroul său mare, în stil american. Pe masă se află un bec, un telefon, un prespapier, un dosar cu scrisori etc. Pe peretele din stânga sunt hărți uriașe cu linii maritime și feroviare, un calendar mare, un ceas care arată puțin înainte de prânz. Pe peretele din dreapta, postere tipărite: „Activitatea cea mai ieftină: Roboții Rossum”; „Roboții Tropicali, o nouă invenție. 150 USD bucata”; „Toată lumea își cumpără propriul Robot!”; „Vreți să vă ieftiniți produsele? Comandați-vă Roboți Rossum!”. Ceva mai departe, alte hărți, un orar al traficului maritim, un tabel cu înregistrările telegrafice ale cursurilor etc.

În contrast cu acest decor de pe pereți, pe podea se află un frumos covor turcesc, la dreapta o masă rotundă, o canapea, un fotoliu confortabil din piele și o bibliotecă unde, în loc de cărți, sunt sticle de vin și băuturi spirtoase. În stânga este un seif. Lângă biroul lui Domin este o mașină de scris la care scrie roboata Sylla.

Domin (*dictează*): „... că nu suntem răspunzători pentru mărfurile deteriorate în timpul transportului. L-am anunțat pe căpitanul dumneavoastră în timp ce încărcă vasul că nava nu dispune de capacitatea de a transporta Roboți, așadar distrugerea încărcăturii nu ne poate fi

imputată. Pentru conformitate: pentru *Rossum's Universal Robots...*”

Gata?

Sylla: Da.

Domin: Altă scrisoare. „Friedrichswerke, Hamburg. Data. Confirmăm comanda a cincisprezece mii de Roboți. (*Sună telefonul. Domin îl ridică și vorbește.*) Alo, aici Biroul Central. Da. Desigur. Da, ca de obicei. Bineînțeles, trimiteți-i o telegramă. Bine. (*Închide telefonul.*)

Unde am rămas?

Sylla: Confirmăm comanda de cincisprezece mii de Roboți.

Domin (*îngândurat*): Cincisprezece mii de Roboți. Cincisprezece mii de Roboți.

Marius (*intră*): Domnule director, o doamnă vă roagă să...

Domin: Cine?

Marius: Nu știu. (*Îi întinde o carte de vizită.*)

Domin (*citește*): Președintele Glory. Ei, poftim.

Marius (*deschide ușa*): Pofțiți, doamnă.

(*Intră Helena Glory. Marius pleacă.*)

Domin (*se ridică*): Pofțiți.

Helena: Domnul director general Domin?

Domin: Vă rog.

Helena: Vin la dumneavoastră...

Domin: ... cu o recomandare din partea președintelui Glory. Este suficient.

Helena: Președintele Glory este tatăl meu. Eu sunt Helena Glory.

Domin: Domnișoară Glory, este o onoare pentru noi să... să...

Helena: ... să nu mă pofțiți afară pe ușă.

Domin: ... să o putem saluta pe fiica marelui președinte. Vă rog, luați loc. Sylla, poți pleca.

(*Sylla pleacă.*)

Domin (*se așază*): Cu ce vă pot fi de folos, domnișoară Glory?

Helena: Am venit...

Domin: ... să vedeți cu ochii dumneavoastră fabricile unde se produc oameni. Ca la toate vizitele. Desigur, nicio problemă.

Helena: Am crezut că e interzis...

Domin: ... să intri în fabrică, desigur. Dar toată lumea vine aici cu cartea de vizită a cuiva, domnișoară Glory.

Helena: Și le-o arătați tuturor...?

Domin: Doar o parte. Producția de oameni artificiali, domnișoară, este un secret al fabricii.

Helena: Dacă ați ști ce mult mă...

Domin: ... interesează acest lucru. Toată bătrâna Europă vorbește despre asta.

Helena: De ce nu mă lăsați să vorbesc?

Domin: Îmi cer scuze. Ați dorit cumva să spuneți altceva?

Helena: Am vrut doar să întreb...

Domin: ... dacă vă pot arăta, în mod excepțional, fabrica noastră. Sigur că da, domnișoară Glory.

Helena: De unde știți că asta am vrut să întreb?

Domin: Toți îmi pun aceeași întrebare. (*Se ridică.*) Din respect deosebit, domnișoară, vă vom arăta mai mult decât altora, cu o singură condiție...

Helena: Mulțumesc.

Domin: ... dacă promiteți că nu veți dezvălui nimănui nici măcar cel mai mic detaliu.

Helena (*se ridică și îi întinde mâna*): Aveți cuvântul meu de onoare.

Domin: Mulțumesc. Nu ați dori să vă ridicați voalul?

Helena: Oh, desigur, doriți să mă vedeți... Vă pot ruga...

Domin: Poftim?

Helena: ... sămi dați drumul la mână...

Domin (*îi dă drumul la mână*): Îmi cer iertare.

Helena (*își ridică voalul*): Vreți să vedeți dacă nu sunt cumva spion. Sunteți precaut!

Domin (*o privește captivat*): Um... desigur... noi... așa este.

Helena: Nu aveți încredere în mine?

Domin: Am încredere deplină, domnișoară Hele... Pardon, domnișoară Glory. Sunt într-adevăr încântat. Cum a fost croaziera, plăcută?

Helena: Da. De ce?...?

Domin: Pentru că... adică... sunteți încă foarte tânără.

Helena: Putem merge acum în fabrică?

Domin: Da. Cred că vreo douăzeci și doi, nu?

Helena: Douăzeci și doi de ce?

Domin: De ani.

Helena: Douăzeci și unu. De ce doriți să știți?

Domin: Pentru că... pentru că... (*Entuziasmat.*) Veți sta mai mult pe la noi, nu-i așa?

Helena: În funcție de ce îmi veți arăta în fabrică.

Domin: La naiba cu fabrica! Dar desigur, domnișoară Glory, veți vedea totul. Vă rog să luați loc.

V-ar interesa istoria invenției?

Helena: Da, vă rog. (*Se așază.*)

Domin: Așa, deci. (*Se așază la birou, privind-o captivat pe Helena și vorbind repede.*) Era în anul 1920 când bătrânul Rossum, un mare fiziolog, pe atunci încă un tânăr savant, a ajuns pe această insulă îndepărtată pentru a studia fauna marină. În același timp, a încercat să imite prin sinteză chimică materia vie numită protoplasmă, până când a descoperit o substanță care se comporta exact ca materia vie, deși avea o compoziție chimică diferită, era prin anul 1932, fix patru sute patruzeci de ani de la descoperirea Americii, uf.

Helena: Știți toate astea pe de rost?

Domin: Da. Fiziologia, domnișoară Glory, nu este punctul meu forte. Să continui?

Helena: De ce nu?

Domin (*solemn*): Pe atunci, domnișoară, bătrânul Rossum a scris printre formulele sale chimice următoarele cuvinte: „Natura a găsit o modalitate de a organiza materia vie. Cu toate acestea, există o altă cale, mai simplă, mai maleabilă și mai rapidă, pe care natura nu a identificat-o. Astăzi am descoperit această a doua cale, pe care ar fi putut să o parcurgă dezvoltarea vieții.” Imaginează-ți, domnișoară, că a scris aceste cuvinte grozave pe o bucată de un fel de jeleu coloidal, pe

care nici măcar un câine nu l-ar mânca. Imaginează-ți că stă deasupra unei eprubete și se gândește la cum ar crește întregul copac al vieții din ea, cum se vor dezvolta din acesta toate animalele, începând cu rotiferul și terminând... terminând cu omul însuși. Omul cu o altă compoziție chimică decât a noastră. Domnișoară Glory, a fost un moment extraordinar.

Helena: Mai departe.

Domin: Mai departe? Acum era vorba despre cum să scoată viața din eprubetă, cum să-i accelereze dezvoltarea și cum să formeze organe, oase și nervi, cum să găsească niște substanțe, catalizatori, enzime, hormoni și așa mai departe, pe scurt, înțelegeți?

Helena: N-n-nu știu. Cred că doar un pic.

Domin: Eu aproape nimic. Știți, el ar fi putut face orice cu amestecurile alea. Ar fi putut obține o meduză cu un creier de Socrate sau o rămă de cincizeci de metri. Dar, cum nu avea simțul umorului, s-a hotărât că va face un vertebrat normal sau poate un om. Așa a pornit la treabă.

Helena: La ce treabă?

Domin: La imitarea naturii. Mai întâi, a încercat să creeze un câine artificial. I-a luat ceva ani, a ieșit un vițel atrofiat care a murit după câteva zile. Vi-l arăt la muzeu. După asta, bătrânul Rossum s-a apucat să creeze omul.

(*Pauză*)

Helena: Și nu am voie să spun nimănui?

Domin: Nimănui de pe lume.

Helena: Păcat, toate manualele vorbesc despre asta.

Domin: Păcat! (*Sare de pe birou și se așază lângă Helena.*) Dar știți ce nu este în cărțile de știință? (*Își atinge ușor fruntea.*) Că bătrânul Rossum era nebun de legat. Serios, domnișoară Glory, dar ține asta pentru dumneata. Excentricul ăla bătrân și-a dorit foarte mult să creeze oameni.

Helena: Dar dumneavoastră chiar creați oameni?

Domin: Aproximativ, domnișoară Helena. Dar bătrânul Rossum voia să facă asta la propriu. Știți, a vrut să-L detroneze pe Dumnezeu în mod științific. Era extrem de materialist, de aceea a făcut toate acestea. Nu-l interesa decât să ofere dovada că nu e nevoie de niciun Dumnezeu. De aceea, și-a propus să creeze un om exact ca noi. Știți puțină anatomie?

Helena: Doar un pic.

Domin: Și eu la fel. Imaginați-vă că și-a pus în cap să facă totul până la ultima glandă, exact ca în corpul uman. Apendicele, amigdalele, buricul, lucruri absolut inutile. Chiar și, um..., gonadele.

Helena: Dar acestea...

Domin: ... nu sunt inutile, știu. Dar dacă oamenii vor fi produși artificial, atunci nu mai e nevoie de ele...

Helena: Am înțeles.

Domin: Vă voi arăta în muzeu tot ce a mai clocit timp de zece ani. Trebuia să fie un bărbat, a trăit trei zile. Bătrânul Rossum nu avea bun-gust. A fost teribil. A fost groaznic ceea ce a făcut. Dar creatura avea în interior tot ce are un om. Într-adevăr, a fost o muncă uimitor de migăloasă. Și apoi a venit aici inginerul Rossum, nepotul bătrânului. O minte genială, domnișoară Glory. Când a văzut ce face bătrânul, a zis: „E o prostie să crezi un om timp de zece ani. Dacă nu-l faci mai repede decât natura, mai bine renunți.” Și s-a apucat el însuși de anatomie.

Helena: În manuale scrie altceva.

Domin (se ridică): În manuale sunt reclame plătite și alte baliverne. De exemplu, se spune acolo că Roboții au fost inventați de bătrân. Până acum, bătrânul frecventase universitatea, dar habar nu avea de producția din fabrică. A crezut că va crea oameni adevărați, poate niște indieni noi, conferențieri sau idioți, mai știi? Abia tânărul Rossum a avut ideea să creeze niște mașinării de lucru, vii și inteligente. Ceea ce scrie în manuale despre colaborarea celor doi mari Rossum este un basm. Cei doi se certau uneori violent. Bătrânul ateu nu avea nicio fărâmbă de înțelegere pentru industrie, în cele din urmă tânărul

l-a închis într-un laborator să-și moșmondească acolo vietățile accidentale, iar el a început să producă mașinăriile singur, inginerește.. Bătrânul Rossum l-a blestemat și, până la sfârșitul vieții sale, a mai plâsmuit încă doi monștri fiziologici, în cele din urmă l-au găsit mort în laborator. Asta e povestea adevărată.

Helena: Și ce s-a întâmplat cu tânărul?

Domin: Tânărul Rossum, domnișoară, a reprezentat o nouă epocă. Epoca producției, după cea a cunoașterii. Analizând anatomia umană, și-a dat seama imediat că este prea complicată și că un inginer bun ar face asta mai simplu. Așa că a început să adapteze anatomia, încercând să vadă ce ar putea fi eliminat sau simplificat. Cam asta ar fi pe scurt. Domnișoară Glory, nu vă plictisesc toate astea?

Helena: Nu, dimpotrivă, este foarte interesant.

Domin: Bun. Tânărul Rossum și-a spus: Omul este ceva despre care putem spune că simte bucurie, cântă la vioară, vrea să meargă la plimbare, trebuie să facă o mulțime de lucruri care... care sunt, de fapt, inutile.

Helena: Vai!

Domin: Așteptați. Care sunt inutile dacă trebuie, de exemplu, să țesă sau să adune. Un motor Diesel nu trebuie să aibă ciucuri și ornamente, domnișoară Glory. Iar fabricarea muncitorilor artificiali este la fel ca fabricarea unui motor Diesel. Fabricarea trebuie să fie cât mai simplă, iar produsul practic cel mai bun. Ce credeți, care muncitor este de fapt cel mai bun?

Helena: Cel mai bun? Poate acela care... care... Care este cinstit... și devotat.

Domin: Nu, este acela care este cel mai ieftin. Acela care are cele mai puține nevoi. Tânărul Rossum a inventat muncitorul cu cel mai mic număr de nevoi. A trebuit să-l simplifice. A eliminat tot ce nu servește direct muncii. Astfel, de fapt, a eliminat omul și a făcut Robotul. Scumpă domnișoară Glory, Roboții nu sunt oameni. Sunt, din punct de vedere mecanic, mai evoluți decât noi, au o uimitoare inteligență rațională, dar nu au suflet. Oh, domnișoară Glory, un

produs ingineresc este, din punct de vedere tehnic, mai rafinat decât un produs al naturii.

Helena: Se spune că omul este produsul lui Dumnezeu.

Domin: Cu atât mai rău. Dumnezeu nu a avut nicio idee despre tehnologia modernă. Ați crede că regretatul tânăr Rossum a jucat rolul lui Dumnezeu?

Helena: Cum, vă rog?

Domin: A început să fabrice Supraroboți. Giganți muncitori. A încercat cu figuri de patru metri, dar n-o să credeți cât de repede se stricau mamuții aceia.

Helena: Se stricau?

Domin: Da. Dintr-odată li se rupea un picior sau altceva. Planeta noastră este probabil puțin cam mică pentru uriași. Acum facem doar Roboți de mărime naturală și cu înfățișări umane foarte decente.

Helena: Am văzut primii roboți la noi. Administrația locală i-a cumpărat..., vreau să spun, i-a luat la muncă...

Domin: I-a cumpărat, scumpă domnișoară. Roboții se cumpără.

Helena: ... i-a luat ca să fie măturători. I-am văzut măturând. Sunt atât de ciudați, atât de tăcuți.

Domin: Mi-ați văzut dactilografa?

Helena: Nu am observat-o.

Domin (sună): Știți, fabrica Roboții Universali Rossum încă nu produce marfă standardizată. Avem Roboți mai delicați și mai grosolani. Cei mai buni vor trăi, probabil, douăzeci de ani.

Helena: Apoi mor?

Domin: Da, se deteriorează.

(Intră Sylla.)

Domin: Sylla, prezintă-te domnișoarei Glory.

Helena (se ridică și îi dă mâna): Încântată. Cred că sunteți îngrozitor de tristă să fiți atât de departe de lume, nu-i așa?

Sylla: Nu știu, domnișoară Glory. Luați loc, vă rog.

Helena (se așază): De unde sunteți, domnișoară?

Sylla: De aici, din fabrică.

Helena: A, v-ați născut aici?

Sylla: Da, aici am fost făcută.

Helena (tresare): Poftim?

Domin (râde): Sylla nu este om, domnișoară, Sylla este Robot.

Helena: Vă rog să mă iertați...

Domin (pune mâna pe umărul Syllei): Sylla nu se supără. Uitați, domnișoară Glory, ce piele facem. Atingeți-o pe față.

Helena: Ah, nu, nu!

Domin: Nu v-ați da seama că este din alt material față de noi. Vă rog, are chiar și puful specific blondelor. Doar ochii sunt puțin... În schimb, părul! Întoarce-te, Sylla!

Helena: Opriți-vă, destul!

Domin: Discută cu musafirul, Sylla. Este o vizită importantă.

Sylla: Vă rog, domnișoară, luați loc. *(Amândouă se așază.)* Ați avut o călătorie plăcută?

Helena: Da... cu... cu siguranță.

Sylla: Nu vă întoarceți cu Amelie, domnișoară Glory. Barometrul a scăzut puternic, până la 705. Așteptați Pennsylvania, este un vas foarte bun, foarte solid.

Domin: Cât?

Sylla: Douăzeci de noduri pe oră. Tonaj de douăsprezece mii.

Domin (râde): Destul, Sylla, destul. Arată-ne cum știi franceza.

Helena: Știți franceză?

Sylla: Știu patru limbi. Scriu: *Dear Sir! Monsieur! Geehrter Herr! Dragă domnule!*

Helena (sare în picioare): Asta este o înșelătorie! Sunteți un șarlatan! Sylla nu este Robot, Sylla este o fată ca mine! Sylla, asta este rușinos..., de ce joci teatru?

Sylla: Sunt Robot.

Helena: Nu, nu, minți. Oh, Sylla, iartă-mă, știu..., v-au forțat să le faceți reclamă! Sylla, ești o fată ca mine, nu? Spune!

Domin: Îmi pare rău, domnișoară Glory. Sylla este Robot.

Helena: Minți!